

ПРОТЕКЦИОНИЗЪМ ИЛИ СВОБОДНА ТЪРГОВИЯ – БЪЛГАРСКИЯТ ИЗБОР

Гл. ас. д-р Стоян Проданов
Кат. “Финанси и кредит”
СА “Д.А.Ценов” Свищов

Abstract: Free trade generates number of benefits for economies avoiding trade barriers. Contrariwise, protectionism produces more economic costs than benefits, it cause more harm than good. The public debate in Bulgaria is focused on consequences of poor competitiveness of Bulgarian companies and economic sectors and is blamed a thing on globalization and free trade. We have heard recently many escalating claims for adopting protectionism as a national trade policy. The main purposes of that claims are revitalizing of internal market and supporting companies in bad financial conditions. Another key problem of national trade policy is choice between subsidizing and removing trade barriers. There exists a GATT mechanism for dispute settlement. If one country accuses another of malpractice GATT trading rules, it can request a dispute resolution panel. The policies advanced by proponents of protectionism ultimately are based on a number of unproved allegation and myths. Actually, these allegations are the intellectual justification of the isolation and protectionism.

Liberalization of trade policy and economic freedom can establish sustainable economic growth of Bulgaria and can create more profitable opportunities for Bulgarian business.

JEL classification: F13, H20, O40

Keywords: Protectionism, free trade, globalization, liberalization, antidumping, trade disputes.

Съвременната международна търговска система е функция и продукт на свободната търговия. Свободната търговия генерира ползи за икономиките на страните, приемащи принципите на търговския либерализъм под формата на устойчив, забележим икономически растеж и по-добри възможности за работа. Общественият дебат в България обаче се концентрира не върху ползите от либерализацията на търговията, а върху последствията от неконкурентността на български фирми и цели отрасли, за което безскрупулно се обвинява глобализацията и свободната търговия. Напоследък публичното пространство е залято от ескалиращи искания за възприемане на национална политика на протекционизъм като универсален лек за оживяване на вътрешния пазар и витализиране на стопанските субекти в тежко финансово състояние. Подобни искания не са чужди и на регионално и местно равнище, особено в сферата на услугите.

1. Къде протекционистичните нагласи са най-силни и най-вредни?

Кои отрасли и сектори в България са с повишена чувствителност към отварянето на вътрешния пазар? В дългия списък с упорито повтарящи се претенции за налагане на търговски бариери могат да се включат селското стопанство и по-специално зеленчукопроизводството, птицевъдството, свиневъдството; преработващата индустрия – фармацевтичната промишленост, производството на захар и захарни изделия, обувната промишленост, конфекцията, тежката индустрия – въгледобив и черна металургия, химическата промишленост – преработка на нефт, производство на пластмаси, транспорт и съобщения, торовата промишленост, образованието – по-специално висшето. Същевременно към определени български отрасли и сектори също се прилага политика на протекционизъм – в транспорта (визови ограничения, квоти за превоз), в металургичната индустрия (антидъмпингови мерки), в селското стопанство (квоти, санитарно-хигиенни изисквания, стандартизация), което е допълнителен стимул за изискване на реципрочни търговски мерки.

Защо селското стопанство е най-чувствителния към либерализацията сектор от икономиката? Селското стопанство в развитите държави е особено защитен сектор, към който днес се прилагат редица явни и прикрити протекционистични мерки, а подпомагането чрез субсидии, квоти, целеви фондове е държавна политика. В продължение на векове селското стопанство е доминиращ отрасъл и намаляването на относителния му дял, респективно важността за икономиката контрастира с традициите на западните общества. Само за сто години аграрният сектор се превръща от най-крупният генератор на БВП в сектор с второстепенно значение. От 70% дял в световната търговия понастоящем селското стопанство дава само 17% от търговията¹. Населението, занимаващо се със земеделие и животновъдство се превърна в много малка прослойка на общото население.

Западането на аграрният сектор е факт и в страните в преход. Макар и причините за това да са различни, ефектът на създаване на протекционистични нагласи е подобен. След разпадането на старите стопански структури разпокъсването на земеделската собственост, лошото финансово управление и бавният преход към нови технологии създаде губещ, бавновъзстановяващ се аграрен сектор. Нискоефективното селско стопанство трудно се противопоставя на чуждестранната конкуренция, особено в сезони с неблагоприятни климатични условия и периодично става стимулатор за възобновяване на призивите за протекционизъм. Малкото заети в аграрния сектор и малкият дял на БВП, произведен в селското стопанство на развитите страни позволяват прилагане на протекционизъм без опасност за конкурентноспособността и растежа на икономиките им като цяло.

Същевременно значителният дял на заетите в селското стопанство в редица държави в преход и големият дял на БВП, произведен в селското стопанство прави техните икономики по-уязвими към въздействия, ограничаващи свободната

¹ The next society. Economist, 11/3/2001, Vol. 361 Issue 8246, Special Section. p3.

търговия. В края на ХХ-ти век в България² 26% от населението беше заето в първичния сектор на икономиката (селско и горско стопанство, рибовъдство), 25 % във вторичния сектор (добивна и преработваща индустрия) и 49% - в третичния сектор (електроенергия, газ и вода, строителство, търговия, транспорт и съобщения, финанси, кредит, застраховки, държавно управление, образование, здравеопазване и други услуги). Заетите в селското стопанство от началото на прехода не само не намаляват, а дори отбелязват ръст, което се обяснява с компенсирането на индустриалната безработица³. (Вж Фиг.1)

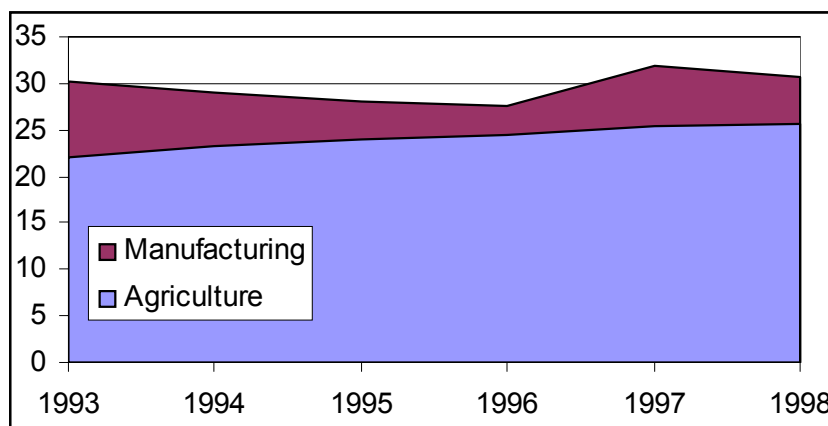

Figure 1 Дял на заетите в производствения и аграрния сектор, в процент от общия брой заети в България

По отношение на приноса за БВП, тенденциите са подобни: намаляване на индустриалното производство, увеличаване дела на селското стопанство и услугите⁴. (Вж Фиг.2)

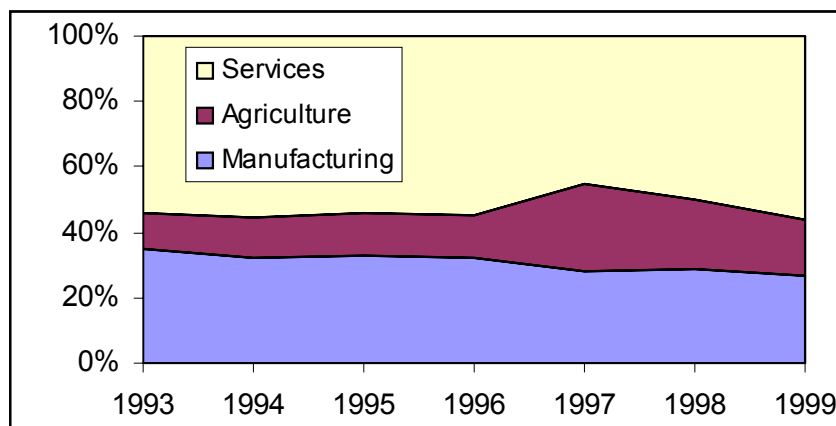

Figure 2 Дял на производствения, аграрния сектор и услугите, в процент от общия БВП на България

² Източник: НСИ 1998г.

³ Източник: НСИ 1999г.

⁴ Източник: НСИ 1999г.

Прави впечатление, че конкурентноспособни отрасли като лозарството и винопроизводството не се характеризират с протекционистични нагласи. Въпреки пазарните и финансовите проблеми на отделни крупни винопроизводители, спечелените пазари и наложените марки са достатъчна преграда пред протекционизма. Дори вносът на други типове спиртни напитки (водка, уиски, ликьори) не предизвикват страсти сред браншовите или синдикални структури в отрасъла.

2. Кои са основните тези на привържениците на протекционизма и защо са несъстоятелни?

Няколко са основните тези на привържениците на протекционизма и на противниците на свободната търговия, които често се приемат безрезервно в публичното пространство, повлияни от своеобразен микс на мотиви: криворазбран икономически патриотизъм, солидарност към по-слабите (в случая фирми) и изолационизъм. Обобщено, ограничаването на свободната търговия се обосновава от следните твърдения:

1. Свободната търговия разрушава родното производство.
2. Запазването на родното производство от чуждестранната конкуренция трябва да става на всяка цена, независимо от разходите за икономиката на страната ни.
3. Българските фирми ще фалират, ако за тях не се полагат особени грижи и не се осигуряват преференции. На българския потребител трябва да се налага консумирането на местни стоки и услуги, обществените поръчки трябва да възнаграждат местните фирми с премия към предложената цена и към другите условия.
4. В условията на свободна конкуренция се погубват високотехнологичните български компании. От производства с висока добавена стойност страната преминава към такива с малка добавена стойност и износ на суровини.
5. Търговските дефицити са вредни за икономиката, докато излишъците са полезни.
6. Митническата политика е действен и могъщ инструмент за даване на преимущество и привилегирован статут на родното производство, увеличаващ ръста на икономиката, запазващ старите и създаващ нови работни места.
7. Протекционизмът е налагане на икономическа справедливост за националния бизнес в отговор на защитните мерки на някои търговски партньори, действащи в протекция на техните фирми.

Според първото твърдение, свободната търговия разрушава родното производство, международната конкуренция е предимно нелоялна, чрез неплащане на данъци и мита вносните стоки са по-евтини и изместват българските. Българските предприятия затварят врати именно заради конкуренцията и свободната търговия, нископлатения труд в определени страни и субсидираните чуждестранни продукти. Подобни мотиви са несъстоятелни поради невъзможността да се докажат на

практика. Ако твърдението беше вярно, световната индустрия трябваше да е концентрирана в места с високи защитни мита като Дахомей, Джибути или Ботсвана или в страни с много ниска цена на труда като Афганистан, Сомалия или Камбоджа. Използването на държавните правомощия за налагане на търговски ограничения означава същевременно ограничаване на икономическата свобода на стопанските субекти и привилегироване на едни субекти за сметка на други.

Според второто твърдение, запазването на родното производство от чуждестранната конкуренция трябва да става на всяка цена, независимо от разходите за икономиката на страната ни. Опасностите за стопанството от формулирането на такава икономическа политика са фатални за националната икономическа ефективност и за благосъстоянието на потребителите. Крайната цел на икономическата активност не е производството само за себе си, а извличането на доходи и потреблението. Според проучвания на ОИСР⁵ налагането на по-високи мита и други търговски бариери с цел запазване на работни места в даден отрасъл става с цената на накърняване на потребителския интерес. Плащането на по-високи цени за дадени стоки може по-лесно да се приеме от потребителите в страните с по-висока покупателна способност (макар че и там съществува съпротива) в сравнение с консуматорите в по-бедните страни. Ефектите от налагането на търговски ограничения в териториите с ниска покупателна способност са далеч по-негативни за тяхното икономическото развитие:

- Засяга се конкурентноспособността на производства, в чиято структура на разходите влизат със значителна тежест защитени стоки.
- Изборът на потребителите е изключително ограничен, консумират се стоки с ниско качество, които понякога са и опасни за здравето. Поради бюджетните ограничения качествените стоки са привилегия на потребители с най-високи доходи, което поставя външен, видим белег на социалното разслоение.
- Поощрява се контрабандата, неплащането на данъци и мита. Наблюдава се бум в нелегалния внос и се увеличава дела на сивата икономика.
- Изкривява се изборът “труд-свободно време”. При ограниченият избор от стоки, за които може да се замени труда, стимулите за работа стават недостатъчни, дори заетите симулират полагане на труд.

Допълнително, поради увеличаването на цените и намаляване на потреблението се редуцират работни места дори в същия сектор на държавна интервенция, иницирал търговските бариери, което обезсмисля първоначалните намерения.⁶

Третото твърдение изисква полагане на особени грижи чрез осигуряване на преференции за българските фирми. На българския потребител трябва да се налага консумирането на местни стоки и услуги, обществените поръчки трябва да възнаграждават местните фирми с премия към предложената цена и към другите

⁵ *The Costs and Benefits of Trade Protectionism*, Organization for Economic Cooperation and Development (OECD), Paris, 1985.

⁶ Bryan T. Johnson, “Time to End U.S. Textile Import Restrictions,” Heritage Foundation *Executive Memorandum* No. 265, May 4, 1990.

условия. За първи път след началото на прехода в парламента се обсъждат промени в Закона за обществените поръчки, при които на български фирми се гарантира привилегировано положение. Не е трудно да се предположи, че резултатите от прилагането на такъв тип протекционизъм няма да оправдаят целите и очакванията на вносителите на законопроекта. Посредством регистриране на местни фирми или договаряне с такива чуждестранни участници в търговете ще могат безпроблемно да прескачат рестрикциите на нормативната уредба, като предвижданата премия за българските оферти всъщност само ще оскъпи поръчките.

Обикновено подобни претенции се мотивират с исторически препратки, с необходимост от създаване на парникови условия за новосъздадени индустрии. Ако се направи исторически обзор на най-развитите икономики по отношение на икономическия ръст и протекционизма, може да се отбележи, че периодите на възход обикновено съвпадат с политиката на свободна търговия, а смятаните често за изключения Япония и Германия в действителност не са потвърждение на модела “висок ръст чрез защита на националната индустрия”.⁷

Един налагащ се напоследък стереотип убеждава, че в условията на свободна конкуренция се погубват високотехнологичните български компании. От производства с висока добавена стойност страната преминава към такива с малка добавена стойност и износ на суровини. Истината е, че високотехнологичните български компании са достатъчно конкурентноспособни и не се нуждаят от държавни протекции. Тук проблемът се смесва с невъзможността да се обхванат статистически дейността например на софтуерните компании. Посредством клонове на западни hi-tech компании и т.нар. “out-sourcing“ български програмисти участват в развойната дейност на софтуерни продукти, web-дизайн, но тази активност не се поддава на отчитане от статистическите или данъчни служби. Невъзможността да се отрази покачващата се икономическа активност във високите технологии често генерира невярната представа за липса на високи технологии.

Проблемът за търговските дефицити често се включва в дебатите за свободата на търговията. Обикновено се смята, че отрицателните търговски салда са вредни за икономиката, докато излишъците са полезни. Една от основните характеристики на състоянието на външноикономическите отношения е текущия баланс или текущата сметка (табл.1 и фиг.3).

	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
Текуща сметка (% от БВП)	-10,4	-0,3	-0,2	0,9	4,3	-0,5	-5,7	-5,4	-5,4

Table 1 Състояние на текущата сметка на България за периода 1993 -2001 (% от БВП)

Източник: НСИ, БНБ, ЕБВР - прогнози

⁷ Bruce Bartlett “The Truth about Trade in History,” *Freedom to Trade: Refuting the New Protectionism*, Cato Institute, 1997.

През последните 3 години се наблюдава отрицателно салдо от около 5%. Последните данни за първото тримесечие на 2002 г. показват още по-голямо нарастване на дефицита. Основните причини за негативния баланс са структурата на вноса с доминиращи енергоносители, големите покупки на дълготрайни активи и инвестиционно оборудване, вноса на потребителски стоки. Балансирането на споменатите значителни разходни пера става благодарение на приток на чуждестранни инвестиции и на туристическите постъпления. Подобна е картината и в останалите страни-кандидатки. Външнотърговските дефицити се финансират от чуждестранните преки инвестиции и особено за сметка на приватизацията⁸. Енергийната зависимост и необходимостта да се компенсира технологичното изоставане води до трайни дефицити и отрицателни салда в двустранните отношения с част от търговските партньори, а последиците са многостранни и е трудно да се оцени нетния ефект за икономиката.

Figure 3

Налагането на търговски бариери с цел регулиране на търговските дефицити е нереалистично, поради липсата на енергийни алтернативи и поради засягането на страни, които са членки на ЕС, към които България е в преговори за членство. Освен това намаляването на дефицитите би станало за сметка на ограничаване на икономическата свобода на българските граждани и фирми. При обсъждане на въпроса за налагане на протекционизъм с цел намаляване на търговски дефицити не бива да се пропуска факта, че около 75% от активите в българската икономика са частна собственост и възможностите за директна държавна намеса в коригирането на салдата са силно ограничени.

Тезата за митническата политика като действен и могъщ инструмент за увеличаване ръста на икономиката и запазване на работните места е очевидно несъстоятелна. Високите митнически ставки и бюрокрацията създадоха много повече проблеми и вреди на страната, отколкото ползи. Възстановяването на справедливост чрез налагане на реципрочни мерки към търговски партньори, предприели рестрикции към наши стопански субекти означава, че на

⁸ *Making a success of enlargement: Strategy Paper and Report of the European Commission on the progress towards accession by each of the candidate countries*, EC Brussel, 2001, p.14.

ограничаването на потребителската свобода в други страни се дава симетричен отговор у нас. Митата и другите форми на протекционизъм се плащат не от фирмите-вносителки, а от родните потребители.

3. Ще доведе ли присъединяването към ЕС до либерализиране на търговията и премахване на протекционизма?

Един от конфликтните моменти във всяка политика, изискваща разпределение на ресурси от един регион, страна или група страни към други, е конфликтът между субсидирането и премахването на бариерите пред международната търговия. Този проблем е с ключово значение за избора на стратегия в търговските отношения на България и търговските ѝ партньори. Изключително трудно е да се балансира между двете възможни крайности в тази насока: пълната липса на държавна подкрепа и автоматичният механизъм на интервенция. Критерият, установяващ правилността на решението за субсидиране е дали дадена субсидия е пазарно-коригираща или е пазарно-изкривяваща. Възможността да се разграничат двете действия на субсидирането е решаваща за успеха или неуспеха на регионалната интеграция. Регионалната интеграция, като продължение на споразумението за политика на отворита търговия, е заплашена от изкушенията на някоя от страните, участващи в споразумението, да субсидират своите фирми, за да извлекат определени изгоди. В този аспект националните или регионалните власти са заинтересовани страни и не могат да арбитрират субсидирането. Това може да извършва единствено колективен, наднационален орган, действащ и вземащ решения в условията на гарантирана независимост.

Формирането на икономически блокове обаче не редуцира протекционизма, а напротив – увеличава прилагането на защитни мерки на страните-членки спрямо страните извън общностите. Протекционизмът се премахва във вътрешните отношения на страните от определена икономическа общност, но нараства към външните контрагенти⁹.

Съществени разлики могат да се открият в третирането на субсидиите от Европейския съюз и Генералното споразумение за митата и търговията (GATT). Генералното споразумение разделя субсидиите на експортни и на вътрешни, национални, които не засягат международната търговия. Доста по-детайлно и задълбочено са описани субсидиите на една страна от споразумението, водещи до накърняване на интереса на друга страна от споразумението¹⁰. Субсидиите не са забранени изцяло, но страните-членки на споразумението трябва да дискутират помежду си негативното влияние от въвеждането на субсидии върху търговските интереси на други членки на споразумението. Субсидиите задължително трябва да се обявяват. Забраняват се тези експортни субсидии, които водят до редуциране на

⁹ Winters L.A., The EC and World Protectionism: Dimensions of the Political Economy, No 897 in CEPR Discussion Papers, 2001.

¹⁰ Dam K. W., The GATT: Law and International Economic Organization, 1970, Chicago, Chicago University Press.

експортната цена на определени стоки. Страните-членки на споразумението е необходимо да се стремят към недопускане на субсидии върху първичните продукти. Страните не могат да претендират за по-голям дял от пазара, отколкото е справедливия им дял, в случаите, когато налагат субсидиране на износа.

Токийският кръг от преговорите по Генералното споразумение за митата и търговията (ГАТТ) детайлизира спецификациите на субсидии, които държавите могат да използват като разрешен инструмент на вътрешноикономическо въздействие. Сред подобни разрешени субсидии попада например квалификацията и преквалификацията на безработни. Преференциални са и възможностите на развиващите се страни да използват субсидиите. Споменатите изключения обаче не са мотив, който може да се използва в конкурентната борба с други страни - всяка субсидия, накърняваща интересите на други страни предизвиква действия в съответствие с чл.ХVI от споразумението. Тези действия са строго регламентирани и включват консултиране, съвещателни действия и уреждане на спорните въпроси. Всяка мярка, излизаща извън регламента на чл.ХVI от споразумението представлява неоторизиран отговор, който обаче е допустим в определени случаи като анти-дъмпинг или въвеждане на мита и немитни ограничения за страните, засягащи с подобни действия отговарящата страна. Режимът на чл.ХVI от споразумението е приложим за износните субсидии, свеждащи экспортната цена до по-ниско равнище от нормалната стойност - вътрешната цена или пълната себестойност на продукта.

Вътрешните субсидии, позволени по принцип, в определени случаи също водят до чувствителни щети за някои страни. Генералното споразумение за митата и търговията осигурява обезщетение на страни-износителки за износа при вътрешно субсидиране, обезкуражаващо по някакъв начин вноса в страната. Обезщетенията за подобно вътрешно субсидиране се прилагат по чл. XXIII от споразумението - тогава, когато се нарушават установени от ГАТТ условия, както и когато се въздейства върху права, очаквани от страните по споразумението. Редица примери от практиката на ГАТТ показват обаче, че подобни обезщетения не се налагат и правата на страните от споразумението по тези текстове остават само на книга. Спорът между Европейския съюз и САЩ за нефтения износ през 90-те години бе концентриран върху тезата за пречки пред американските нефтени компании за получаване на пазарен дял в страните от ЕС, породени от субсидирането на европейските компании. Въпреки по-ниската си ефективност, европейските нефтени компании поддържат по-висок дял, отколкото ако не бяха получавали субсидии. Арбитражна комисия на Генералното споразумение двукратно отсъжда в полза на американското искане за компенсиране на ефекта от субсидиите върху нереализирания американски нефтен износ. Практическото прилагане на посочения текст от споразумението бе блокиран от невъзможността да се оцени на практика ефекта от пропуснатите ползи в резултат на субсидирането. Допълнително ЕС налага блокиране на ответните мерки в рамките на Генералното споразумение, което означава неоторизирана по споразумение намеса на САЩ върху двустранната търговия при евентуални санкции. Едностранното решаване на

проблеми от подобен характер е невъзможно за малките страни и може да причини допълнителни търговски затруднения.

Уругвайския кръг от преговорите по Генералното споразумение стигна до далеч по-прецизно и изчерпателно дефиниране на субсидиите. Като субсидии се определят:

- ✓ директните трансфери на финансови ресурси - безвъзмездни плащания, кредити или кредитни гаранции;
- ✓ несъбрани или опростени държавни плащания - данъци или такси;
- ✓ държавно доставени стоки или услуги с изключение на инфраструктурата;
- ✓ държавно закупени стоки;
- ✓ държавно наложено обезпечаване на горните видове субсидии от частни субекти;
- ✓ всякакви форми на доход или ценова подкрепа.

Със специфика:

- ✓ насочени за определени фирми;
- ✓ насочени според определени критерии;
- ✓ насочени за фирми в определени региони.

Забраняват се изрично субсидии за подпомагане на експортното ориентиране и за подпомагане на потреблението на местното производство. Налаганите субсидии не трябва да въздействат по някакъв начин негативно на интересите на страните-членки на споразумението. Позволен са някои специфични субсидии, извън изрично упоменатите като забранени или предизвикващи намеса на ГАТТ, помощ в изследователската и развойната дейност, помощта за слабо развитите региони. Историята на прилагането на споразумението показва, че антисубсидийните текстове не отиват по-далеч от пожелателното им начало. Още една съществена разлика в отношението към субсидиите идва от възможността на Европейската комисия да извършва разследване на казусите до окончателно произнасяне. В допълнение към това страните-членки на ЕС са задължени да представят периодични доклади за финансовите отношения на правителствата с държавните компании - нещо, което Генералното споразумение не може да постигне.

Контрапункт на слабата дисциплина на ГАТТ в прилагането на защитаващите конкуренцията принципи е политиката на Европейския съюз в тази насока. Европейският съюз и в частност Европейската комисия забранява не само схемите за публична подкрепа, водещи до открити конфликти, но и всички държавни намерения за субсидиране. Съгласно член 92 от Римския договор се забраняват както експортните субсидии, така и субсидиите за възпрепятстване на вноса. За сравнение ефективното действие на Генералното споразумение се простира до корекциите на непазарната експортна подкрепа, като вторият вид субсидии са практически недосегаеми от неточните дефиниции и продължителните, неефикасни процедури на разрешаване на споровете.

Въпреки че в рамките на Генералното споразумение за митата и търговията САЩ се борят с непазарните предимства, предоставяни от други страни на собствените

им компании, в рамките на страната законодателството позволява на централните или местните власти да предлагат директни субсидии или данъчни облекчения за стимулиране на инвестициите. Редица фирми, действащи на американския пазар са се сблъскали с конфликта между практиката на субсидиране, ползвана от правителствата на отделните щати и международните договорености, подписани от федералното правителство.

Европейската комисия разчита в нарастваща степен на принципа "частен инвеститор": предимство, което фирма печели от публична намеса и което не може да се ползва от частен инвеститор. Особено успешен е този принцип в открояването на субсидии когато държавата действа като инвеститор, но има изискуема рентабилност по-ниска от тази на частния сектор.

Този принцип обаче е неприложим при проекти или практики, за които липсва частен интерес - пазарите и частните инвеститори са невъзприемчиви към определено начинание, макар че то би имало определен позитивен ефект за обществото като цяло. Това правило, противоположно на принципа на частния инвеститор е свързано с оценката на широката обществена полза от определена публична политика. Тъй като провеждането на анализ ползи-разходи, водещ до споменатата оценка, е запазен периметър на националните правителства, оторизирането за извършване на анализа на наднационални органи като Европейската комисия е силен аргумент в доказателство на тясната интеграция.

Прегледа на търговската политика в условията на регионална интеграция може завърши със заключението, че търговските изкривявания могат да се елиминират в рамките на регионални съюзи с независими наднационални институции и ефективна процедура на вземане на решения. Либерализацията в търговията вътре в съюза не е придружена с либерализация на търговията с трети страни. Напротив, по-силните позиции на ЕС като регионален блок се използват за налагане на различни ограничения за външните субекти, както и субсидиране и непазарни предимства на собствените компании на страните-членки на съюза. В тази ситуация е нормално малките страни с търговски оборот, насочен предимно към ЕС да провеждат политика на засилена интеграция и сближаване на процедурите на вземане на решения. Същевременно позоваването на Генералното споразумение за случаите на търговски търкания между малките страни и регионалните блокове или големите държави е безрезултатно и неводещо до обозрими ползи за търговията на по-слабите икономики.

Антидъмпинговите действия в контекста на либерализацията на търговията често са субективно обосновани и прикритие на протекционистичните намерения. Нарастващите антидъмпингови инициативи и мерки в световен мащаб са показателни, че каузата за световна свободна търговия е далеч от спечелване. (фиг.4,5, табл.2,3)

<i>Докладващи страни-членки за антидъмпингови инициативи спрямо други страни- членки</i>	<i>Развити</i>	<i>Развиващи се</i>	<i>В преход</i>	<i>Общо:</i>
<i>Развити</i>	174	340	199	713
<i>Развиващи се</i>	309	352	254	915
<i>В преход</i>	4	2	6	12
<i>Общо за периода 01/01/95 - 30/06/01</i>	487	694	459	1640

Table 2 Брой антидъмпингови инициативи за периода 01/01/95 - 30/06/01

Източник: Световна търговска организация

<i>Докладващи страни-членки за антидъмпингови мерки спрямо други страни- членки</i>	<i>Развити</i>	<i>Развиващи се</i>	<i>В преход</i>	<i>Общо:</i>
<i>Развити</i>	89	176	124	389
<i>Развиващи се</i>	190	212	192	594
<i>В преход</i>	2	1	5	8
<i>Общо за периода 01/01/95 - 30/06/01</i>	281	389	321	991

Table 3 Брой антидъмпингови мерки за периода 01/01/95 - 30/06/01

Източник: Световна търговска организация

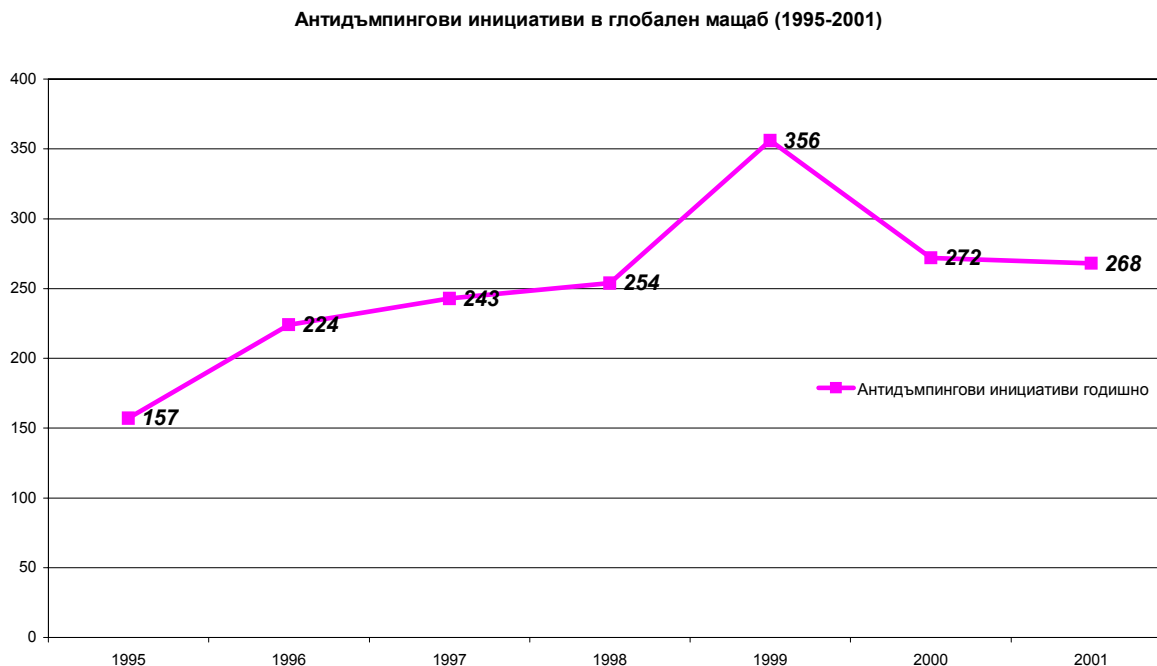

Figure 4 Антидъмпингови инициативи 1995 -2001

Източник: Световна търговска организация

Заб. Данните за 2001 са прогнозни, на базата на отчетеното за първото полугодие

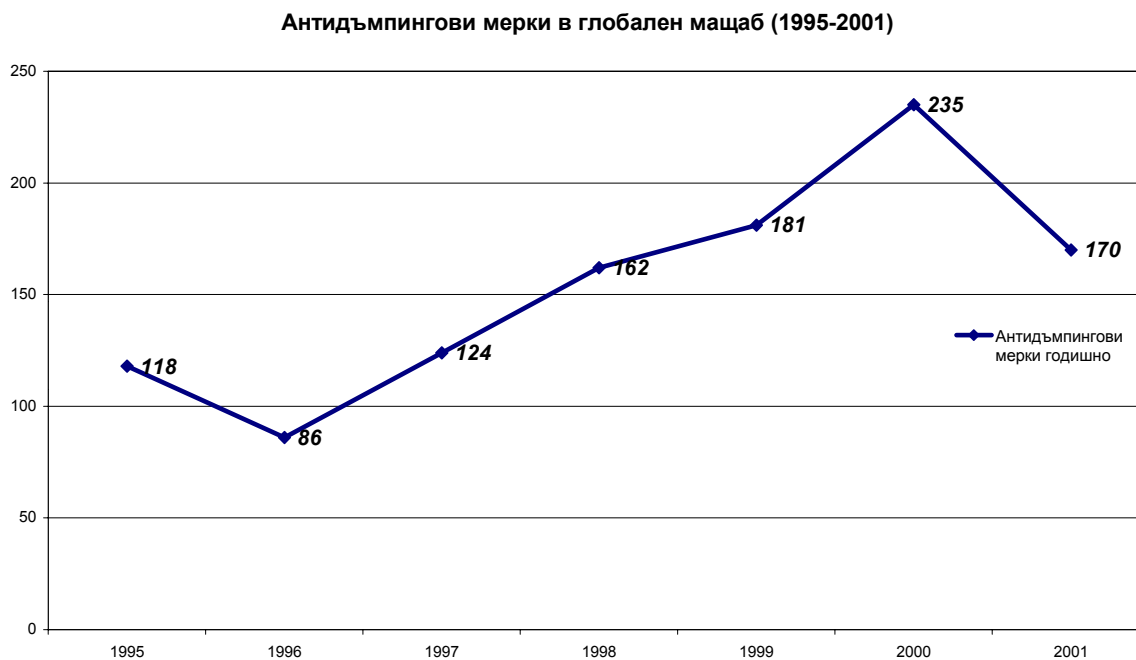

Figure 5 Антидъмпингови мерки 1995 -2001

Източник: Световна търговска организация

Заб. Данните за 2001 са прогнозни, на базата на отчетеното за първото полугодие

Над двеста години ни делят от времето, когато класиците на либералната икономическа мисъл определят свободата на търговията като ключова за благосъстоянието на едно общество. Най-важното предимство на свободната търговия пред системата на протекционизъм е поддържането на висока конкурентоспособност на националното производство, едновременно с подкрепата за висок жизнен стандарт. Особено значими ползи се създават за потребителите – по-ниски цени, по-богат избор, по-високо качество на продуктите и услугите. Въпреки обстоятелството, че повечето страни в света с благоденстващо население днес са именно тези с най-малко бариери пред търговията, късогледите протекционистични интереси влияят достатъчно силно за налагането на търговските ограничения и икономическата изолация като панацея за нискоефективни и неконкурентни производства. Безспорно феноменът “протекционизъм” има не само икономически генезис, а се подхранва и от специфични особености на политическия живот като обществения избор и смяната на нагласите на избирателите, лобирането и синдикалната дейност. За да се печелят гласоподаватели, трябва да се обещава по-лесен живот, по-високи заплати, по-слаба конкуренция, привилегии за определени предприемачи.

В резултат на осъзнатата потребност за либерализация на международната търговия се създаде Общото споразумение за митата и търговията (ГАТТ), което

въпреки проблемите и слабостите доведе до значими резултати. Световното равнище на митата намаля десетократно – от 40% средно до 3-4%. Годишната световна търговия регистрира почти десет процентно годишно нарастване за периода от 1960 до края на XX-ти век, като в абсолютни суми търговията скочи от 100 млрд. USD на 3 трлн. USD. Именно либерализация на търговията и икономическата свобода, а не протекционизмът са в състояние да създадат устойчив растеж на българската икономика и по-добри перспективи пред българския бизнес.